

ЧЫГЫШ ТААНУУНУН МАСЕЛЕЛЕРИ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ISSUES OF ORIENTAL STUDIES

e-ISSN: 1694-8653

№1/2026, 225-230

УДК:

DOI: [10.52754/16948653_2026_1_21](https://doi.org/10.52754/16948653_2026_1_21)

КЫРГЫЗСТАН-АФГАН ДИПЛОМАТИЯЛЫК МАМИЛЕЛЕРИ
ДИПЛОМАТИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ КЫРГЫЗСТАНА И АФГАНИСТАНА
KYRGYZSTAN-AFGHAN DIPLOMATIC RELATIONS

Дуйшонбаева А.Б.

Дуйшонбаева А.Б.

Duishonbaeva A.B.

т.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети
к.и.н., доцент, Ошский государственный университет
Associate Professor, Osh State University

Хашимова Д.

Хашимова Д.

Hashimova D.

магистрант, Ош мамлекеттик университети
магистрант, Ошский государственный университет
Masters Student, Osh State University

КЫРГЫЗСТАН-АФГАН ДИПЛОМАТИЯЛЫК МАМИЛЕЛЕРИ

Аннотация

Кыргызстан жана Афганистан стратегиялык жактан маанилүү, транзиттик өлкө болгондугу эл аралык өлкөлөр жана курулуштардын негизги багыты болуп эсептелет. Эки жана аймактык өлкөлөр ортасында улуттук кызыкчылык, экономика, соода-сатык жана тышкы саясаты учун бир- бири менен байланышта болошу күтүлгөн. Афганистан ар дайым аймактык коопсуздук үчүн терроризм, наркотик өндүрүү жана контрабандага каршы корошушго ШОС саяктуу уюмдар менен бекитилген макулдашууларга ылайык аракет кылууда.

Ачкыч сөздөр: стратегия, ШОС, транзит, Афганистан, наркотик, контрабанда

ДИПЛОМАТИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ КЫРГЫЗСТАНА И АФГАНИСТАНА

KYRGYZSTAN-AFGHAN DIPLOMATIC RELATIONS

Аннотация

Так как Кыргызстан и Афганистан имеют стратегическую и транзитную важность, являются основными источниками внимания других стран. Между двух стран есть национальные интересы в экономике, торговле и во внешней политике. Афганистан в целях региональной безопасности в борьбе с терроризмом, наркотрафиком и контрабандой старается сотрудничать с такими организациями как ШОС по закрепленным ими договоренностями.

Abstract

Kyrgyzstan and Afghanistan have a strategic and transit importance, are the main sources of attention in level international organizations and countries. Two countries between each other have national interests in economics, trade and foreign policy. Afghanistan for regional security in the fight against terrorism, drug trafficking and smuggling of trying to work with organizations such as the SCO secured their agreement.

Ключевые слова: стратегия, ШОС, транзит, Афганистан, наркотик, контрабанда

Keywords: strategy, SCO, transit, Afghanistan, drugs, smuggling

Киришүү

Афганистан 2001-жылындан кийин үзгүлдүксүз тынчтык жана өсүү үчүн аймактагы өлкөлөрдүн өз ара алакаларына муктаж калды. Афганистан гео-политики жактан манилүүлүгүн терең тушунугу менен аймактагы өлкөлөр, өзгөчө Кыргызстан республикасы саяктуу коңшу өлкөлөр менен алака жолун жургузуну каалады. Коңшу өлкөлөргө Афганистан тараптан туранып келе турган корку жана кооптонуу туралуу алдынала иш-аракет жургузулгон. Афганистан ар дайым аймактык коопсуздук үчүн терроризм, наркотик өндүрүү жана котробандага каршы корошушго ШОС саяктуу уюмдар менен бекитилген макулдашууларга ылайык аракет кылууда.

2002-жылдын 22-декабрында Афганистандын борбору Кабул шаарында “коншу мамлекеттер” (Афганистан, Кытай, Иран, Пакистан, Тажикистан жана Озбекстандын) өлкө башчылары коопсуздук, экономикалык жана соода сыяктуу биргелешип иштешуудо өтө тыгыз, мисалга, «Жакшы кошуналык мамиле» аттуу бул мамлекеттердин соода сатык экспорт жана капитал кошуу сымал тармактарда биргелешип иштешууго кол коюшкан. Өлкө башчылары дагы бир ирет өз өлкөлөрүнүн милдети катары эки тараптык мамилеге негизделген территорияны сактоодогу сый урмат, эки тараптык достук мамиле урмат сый, кызматташтык, жана бири- биринин ички иштерине кийлигишпоого кол алышты.

Өткөн 14 жылдан кийин Афганистандын тышкы саясаты; тынчтык, коопсуздукту сактоо жана буткул дүйнө өлкөлөрүнүн көз карандысыздыгына жана бүтүндүгүнө урматсыйда болуга талкуулаган (Эспанта жана Дадфар, 2009, Б.72). Афганистан Ислам Республикасы менен Кыргызстан республикасынын география, тарых, маданият жана диний бир экендиги маалым. (Кыргызстан келалат бир тасердүү жардамчы өлкө катары Афганистандын ички жана тышкы маселелеринин чечиминде өз пайыны алса.) Ошондуктун Афганистандын өзгөчө аймактык маселе жана коопсузлугу үчүн эл аралык жыйналыш жана конференцияларды жургузудө аймактык өлкөлөрдүн бир максады болошу зарыл.

Кыргызстан жана Афганистан өлкөлөрү ортосунда мамилелердин орноштүүрү жана күчтөштүүрү азыркы учурда аймактык проблемелерди чечуу үчүн зарыл. Кыргыз жана Афган калктары өтмүштө бири-бири менен дост же бир туган болгондору 1916-жылкы Орус императорунун Борбордук Азиядагы элдерди аскерге басып алуу боюнча жарлыгы, кыргыздардын башка Борбордук Азия өлкөлөрүнүн элдери менен бирге 1917-жылы Ражманкул Хан баш болуп кыргыздарды арачалап Афганистанга көчүшү эки калктын бир туган болгонуну билдирет (<http://kyrgyzkabar.kg/news>). Афган калкынын аларга бир мусулман-бир туган катары кош келдиңиздер дигендери дагы эки өлкө калктарынын ортосундо эскиден мамилелеринин жакшы болгондугуну аныктайт. Ражманкул Хан Барган жериндеги өлкө башчыларына жол таап кирип, өз элин ар кандай кыйынчылыктардан коргоп калууга жетишкен. Рахманкул Хан биринчи жол Кыргыз жана Афган элдери ортосундо байланышге себебкерчи болгон бир дипломат.

Кыргызстан жана Афганистан орток дин, маданият жана салттарына ээ болуп, эзелки тарыхый мамилелери бар болгон эки өлкө. Бул өлкөлөр ортосунда мамилелердин өнүктүрүү жана өркүндөтү азыркы учурда аймактык проблемелерди чечуу үчүн талаб кылынат. Бирубата бири-бири менен душман өлкөлөр бүгүн бир нукта биримдикте кызматташып жатышат. Негизинде тышкы саясат да ушундай саяктуу: өкмөттө болуп жаткан жакшы

жалындан, пайда алып келе турган бир саясат алып чыгуу. Өлкөлөрдүн бир-бирлери менен мамилелери, саясаттын бүткүл дүйнөлүк масштабда көрүшгө жардам берет.

Кыргызстан жана Афганистан стратегиялык жактан маанилүү, транзиттик өлкө болгондугу эл аралык өлкөлөр жана курулуштардын негизги багыты болуп эсептелет. Жалпы алганда, эки жана аймактык өлкөлөр ортасында улуттук кызыкчылык, экономика, соода-сатык жана башка өлкөлөрдө жашоого жарандарынын коргоо же натижада тышкы саясаты учун бир-бири менен байланышта болошу күтүлгөн. Кыргыз жана Афган республикаларынын арасында терең саясий байланыштарына аймактык уюмдардынөз тасири болгон.

Эки өлкөнүн жетекчилери Иран- Афганистан- Таджикистан- Кыргызстан- Кытай темир жол долбооруна байланыштуу маселелерди талкуулашты. Алардын ою боюнча бул долбоордун иш жүзүнө ашырылуусу аймактагы элдердин тынчтык жана бейпилдик маселеси жагынан маанилүү, ошондуктан анын аткарылышы үчүн активдүү катыша тургандыгын билдиришти. Бул 12- Декабрь 2014 беш өлкө өкүлдөрү тарабынан Душанбе шаарында кол коюшту (<http://www.paytakhtpress.ir/fa/doc/news>).

Кыргыз Республикасынын Тышкы Иштер Министрлигинин пресс-катчысы корреспонденттерге берген маалыматы боюнча Кыргыз Республикасынын Тышкы Иштер Министри Эрлан Абдылдаев эки тараптуу сүйлөшүлөрдө эки өлкөнүн жалпы тарыхый жана маданий тамырлары жөнүндө сүйлөшкөндүгүн жана Кыргыз Республикасы ар дайым Афганистан өкмөтүнүн туруктуу өнүгүшүнө көмөк көрсөтүүгө жана анда жашаган бардык этностор менен кызматташтыкта болуп жана колдоорун билдирген.

Кыргызстан менен Афганистан мамлекеттери ортосунда саясий мамилелерди бекемдөө жана дипломатиялык негизде элчиликтердин ачылуусу эки өлкө тарабынан да эң керектүү болуп эсептелинет. (2003 жылында Афганистан элчилигинин Кыргыз мамлекетинде ачылуусу жана Кыргыз мамлекетинин дагы Афганистанда 2014-жылында элчилигинин ачылуусу мисал катары карасак болот). Эки өлкө ортосунда ар кандай мемарандумдарды кабыл алуу жана маанилүү багытта доктриндерди дагы маселелерди чечүү менен бирге эки өлкөнүн өкмөттөрү тарабынан жүргүзүлөт.

Эки өлкө ортосунда курулган дипломатиялык байланыштардын негизинде элчиликтердин ачылуусу да чоң түрткү болуп саналат. Кыргызстандын улуттук стратегиялык ишкердик боюнча адиси Өмералиев Уланбатырдын айтканындай “Кыргызстандын Кабыл шаарында дипломатиялык элчилик борборунун ачылышы эки өлкөнүн мындан аркы саясий ишмердилүүгүнө чоң күч берет жана Афганистандын коопсуздугу бүткүл Орто Азия үчүн да өтө чоң мааниге ээ болуп саналат”.

Биринчи дүйнөлүк согуштан кийин жана азыркы учурдагы эл аралык мамилелер аренасында реалист көз караштагы боюнча эл аралык системада эн негизги жалгыз гана фактор мамлекет болуп саналат. Ушул багытта алып караганда эки өлкөнүн өкмөттөрү тарабынан курулган мамилелердин кайрадан башталышы, мамилелердин ааламдашуу учурунда кайрадан бир терезеден кароо, келечекте жакшы иштердин башталышынын негизи болуп саналат.

Бактыга жараша, азыркы убакта студенттердин, лекция окуу үчүн окутуучулардын алмашуусу, маданий коомдордун түзүлүшү, эки өлкөнүн достук ассоциациялары, парламенттер аралык байланыштардын өнүгүшү, Афган студенттеринин Кыргызстанда билим

алышы, эки өлкө ортосунда чыгармачылык коллективдердин концерттеринин жана достук спорт мелдештердин өткөрүлүшү сыяктуу жагымдуу мүмкүнчүлүктөр түзүлүп жатат.

Афганистан жана Кыргызстан элдери жалпы маданияты бар бир тууган калк болуп эсептелинет. Ошондой эле Афганистан эли Кыргызстандын ар дайым гүлдөп жана туруктуу дүйнөдө жашашын каалайт. Афганистан эли келечекте да бир тууган, боордош Кыргызстан калкы менен бирге болот. Азыркы учурда эки өлкө ортосунда жакшы карым – каатнаш мамилелер бар. Келечекте эки өлкө арасында эффективдүү жана достукка жана кызматташтыктын негизинде түзүлгөн мамилелер эки калктын тарых жана маданиятын өнүктүргөн барактар ачарына үмүттөнөбүз.

Жыйынтык

Кыргызстан менен Афганистан мамлекеттери көп тарабынан бир бирине окшоштуктары менен билинет. Ошондон тартып, мындан кийин эки өлкө аймактык өлкө катары расмий түрдө аймактык проблемаладын чечүү максатында байланыштардын кеңейтүүсүн каалайт. Ошону менен бирге акыркы жылдары XXI. кылым Чыгыштын кылымы (Исаев жана Сейитбаев, 2014, Б. 294) болгонуна карата байланыштар жеке жана мамлекеттик деңгээлде болуп жатганы бул да болсо байланыштардын бекем болуусуна жардам берип келет.

Афганистан, Кыргызстанга жана анын калкына урмат-сый менен мамиле кылат. Афганистан эли тарыхый маданияттын мураскерлери болуп саналат, бирок тилекке каршы тышкы кийгилишүүлөрдүн натыйжасынан акыркы 35 жылга созулган жарандык согуштар Афганистандын атын жана затын дүйнөлүк коомго башкача сүрөттөдү.

Баса белгилей кетчү нерсе, Бишкекте Афганистандын элчилиги жана Кабулда Кыргызстандын элчилиги ачылгандан кийин коопсуздук, баңги заттардын мыйзамсыз алмашуусуна каршы күрөш, транзит, кеңештик жана дипломатиялык кызматташтык, жаратылыш катаклизмдери жана өзгөчө кырдаалдар менен күрөшүүнү камтыган көптөгөн макулдашууларды, келишимдерди түзүү процесси башталды.

Бүгүн, Афганистандын эли согуштан тажады, өлкөдө тынчтык жана түрүктүүлүк болушун каалайт. Бүгүнкү күндө дүйнөлүк коомдо Афганистан өзүнүн ордун тапты. Ошондой эле, Афганистандын, бүткүл өлкөлөр менен милдети катары эки тараптык мамилеге негизделген территорияны сактоодогу сый урмат, эки тараптык достук мамиле урмат сый, кызматташтык, жана бири-биринин ички иштерине кийлигишпоого кол алышып, желеги бардык дүйнөдө желбиреп жатат.

Адабияттар:

1. Эспанта, Рангин Дадфар, “XXI. Кылымда Афганистан тышкы саясаты”, Афган Меслакдашуу басмаканасы, Кабул, 2009, Б.72.
2. <http://kyrgyzkabar.kg/news/11554>, 20.11.2014.
3. Иран- Афганистан- Таджикистан-Кыргызстан- Кытай өкүмөт өкүлдөрү темир жол долбооруна кол кайышты, дүшанбе шаары, <http://www.paytakhtpress.ir/fa/doc/news/2923/>, 12.12.2014.
4. Исаев К., Сейитбаев Б., Саясий элите: коомдугу бедели, социологиясы, -Бишкек, 2014, Б. 294